

«Досвід війни для людей старшого віку в Україні та їх залучення до гуманітарної реакції»

Опис

HelpAge

International

Богдан Розумний/HelpAge International

Людмила, 62 роки, живе в прихистку з чоловіком і сином, обидва люди з інвалідністю.

Опис

Ситуацію в Україні описують як найстарішу гуманітарну кризу у світі, де 8,9 мільйонів людей, або 24% населення, належать до вікової категорії старше 60 років. Українці похилого віку стикаються з неймовірними бар'єрами в доступі до предметів першої необхідності та підтримки, через бідність та обмежений доступ до допомоги, послуг та інформації.

Усі люди похилого віку, включаючи людей похилого віку з інвалідністю, мають право на життя, харчування, воду, прихисток, належну медичну допомогу, включаючи необхідні ліки, інформацію та гуманітарну допомогу нарівні з іншими.

Цей звіт показує, що в результаті війни в Україні, права людей похилого віку під загрозою, незважаючи на значні зусилля для їх підтримки. Зокрема, дослідження виявило, що люди похилого віку мають різний досвід під час війни і

зазначає, які конкретні верстви населення похилого віку стикаються з надмірними ризиками. До них належать старші жінки різного віку, люди, старіше за 70 років, та люди похилого віку з інвалідністю.

Хоча гуманітарні організації та українські урядовці визнають, що люди похилого віку стикаються з особливими ризиками, і існують певні ініціативи Міжнародних та національних неурядових організацій (М/НУО), спрямовані на них, але цієї допомоги недостатньо, особливо аби досягти найбільш вразливих.

Результати цього звіту отримані в основному з національного опитування 400 українців похилого віку у грудні 2022 року, а також обговорень у фокус-групах та інтерв'ю з ключовими інформантами, проведених українською дослідницькою компанією Info Sapiens на замовлення HelpAge International. Це перше національно репрезентативне опитування людей похилого віку в Україні під час війни. Також використано дані деяких репрезентативних опитувань Info Sapiens за 2022 рік серед усіх українців, у тому числі людей похилого віку, а також свідчення з інтерв'ю HelpAge із українцями похилого віку. Висновки підтверджуються іншими джерелами там, де можливо.

Жінки похилого віку піддаються більшому ризику

Жінки похилого віку в Україні стикаються зі значно більшими фінансовими труднощами та бар'єрами в доступі до товарів першої необхідності та допомоги.

- 61 відсоток жінок повідомляють, що їм не вистачає грошей, щоб покрити свої базові потреби, порівняно з 46 відсотками чоловіків.
- Середні пенсії жінок на 30 відсотків менші, ніж пенсії чоловіків. У той час як 22 відсотки жінок похилого віку живуть нижче встановленого державою прожиткового мінімуму в 2093 грн (57 доларів США), та лише 13 відсотків чоловіків похилого віку живуть нижче прожиткового мінімуму.
- 34 відсотки жінок живуть на самоті, порівняно з лише 24 відсотками чоловіків.
- Ті жінки, які живуть разом із іншими, менше схильні бути головою своєї сім'ї, тому вони можуть мати менше впливу на прийняття рішень, включаючи контроль над фінансами та покупками.
- Кількість внутрішньо переміщених жінок похилого віку (14 відсотків) майже втричі перевищує кількість чоловіків похилого віку (5 відсотків).
- Більше чоловіків похилого віку (22 відсотки), ніж жінок похилого віку (13 відсотків), повідомили, що отримали гуманітарну допомогу від Міжнародних та національних неурядових організацій.

Існує кілька ймовірних факторів, які впливають на цей висновок, зокрема, що серед населення є більше жінок похилого віку, ніж чоловіків похилого віку; жінки похилого віку частіше живуть самі; менш імовірно, що вони ще працюють та взаємодіють з іншими, а також повідомляють про менше використання мобільних телефонів та Інтернету, що призводить до меншого доступу до інформації та зв'язку з мережами та організаціями, які надають допомогу та підтримку.

З віком ризику збільшуються

Ризики, з якими стикаються люди похилого віку в Україні, продовжують зростати з віком. Люди похилого віку старші за 70 років, в порівнянні з людьми віком 60-69 років, частіше залишаються самотніми, стикаються з більшими труднощами в отриманні інформації та більшим ризиком мати недостатньо грошей аби звести кінці з кінцями.

- Люди похилого віку старше 70 років (42 відсотки) значно більше покладаються на скромні державні пенсії, субсидії та виплати порівняно з людьми старше 60 років (27 відсотків).
- Люди старше 70 років менш схильні працювати і, отже, мати зарплату. Лише вісім відсотків мали роботу протягом останніх трьох місяців у порівнянні з 25 відсотками людей віком 60-69 років.
- Люди старше 70 років мають набагато більші труднощі з доступом до їжі: вісім відсотків повідомили, що вони стикаються з бар'єрами порівняно з двома відсотками людей 60-69 років.

- Стосовно медикаментів та допоміжних засобів, 14 відсотків опитаних повідомляють про труднощі, порівняно з 10 відсотками у віковій групі від 60 до 69 років.
- Люди похилого віку старше 70 років більш як вдвічі частіше живуть самі (44 відсотки), ніж ті, кому за 60 (19 відсотків).
- Лише 40 відсотків людей старше 70 років користуються Інтернетом у порівнянні з людьми у віці 60-69 років (70 відсотків).

Той факт, що люди старше 70 років частіше живуть самі та менше користуються Інтернетом, ставить їх під ризик неотримання точної та своєчасної інформації про евакуацію, наявну допомогу та новини про війну на рівні з іншими.

«Я живу з моїм 82-річним чоловіком, якому потрібні ліки для підтримання стану його здоров'я після інсульту. Місяць тому я впала, намагаючись його нести, і мені довелося накласти гіпс на ногу. Ми обидва потребуємо лікування, але я не отримала допомоги, крім їжі, яку нам принесли волонтери. Я навіть не знаю, куди б я звернулася, щоб отримати ліки.»

Лідія, 80, у інтерв'ю з HelpAge

Люди похилого віку з інвалідністю мають більше бар'єрів

Двадцять чотири відсотки людей похилого віку мають інвалідність, порівняно з 13 відсотками серед усього населення.¹ Двадцять відсотків літніх людей мають фізичними порушеннями, які впливають на їх мобільність, а 6 відсотків сказали, що вони мають порушення зору або слабкий зір.

Люди з труднощами пересування, з якими ми спілкувалися, описали особливі бар'єри, з якими вони стикаються через війну, зокрема у доступі до їжі, ліків та регулярної або невідкладної медичної допомоги через відсутність підтримки для виходу з дому.

- 16 відсотків повідомили, що труднощі в пересуванні перешкоджають їхньому доступу до ліків і допоміжних засобів.
- 14% сказали, що їм важко дістатися до лікаря через низьку мобільність.
- 9 відсотків сказали, що мають обмежені можливості пересування та обмежений доступ до їжі.
- Люди старше 70 років повідомили про більше бар'єрів, пов'язаних із труднощами в пересуванні, ніж люди віком від 60 до 69 років.

«Російські солдати поставили барикаду в нашому дворі. Ми з сестрою були в підвалі, а чоловік, якому 73 роки, залишився вдома, тому що він на колісному кріслі, і ми просто не могли його взяти з собою.»

Любов, 76, у інтерв'ю з HelpAge

Стан психічного здоров'я під загрозою

Стан психічного здоров'я і психосоціальні наслідки війни для людей похилого віку є стійкими і хвилюючими. П'ятдесят п'ять відсотків людей похилого віку зазначили, що війна вплинула на них емоційно через розлуку з близькими, самотність або ізоляцію, суперечки з родичами чи друзями та втрату близьких.

За останній місяць:

- 82 відсоток сказали, що вони часто або іноді відчують вплив постійного стресу.
- 76 відсотків людей похилого віку повідомили, що часто або іноді відчують тривогу.
- 42 відсотки сказали, що їм було важко впоратися з проблемами, і що вони часто або іноді відчували нездатність виконувати повсякденні справи.

«Найважче було залишити свій дім, хоча залишилися одні руїни. Але залишити місце, де ти жив стільки років. Це було важко, і не кожен зрозуміє. Звідти мене забрав син. Тут ніби все добре. Але я кожен день бачу цей будинок уві сні. Ну, важко про це говорити.»

Лідія, 69

Люди похилого віку застаються/не переселяються/не евакуюються

Це дослідження виявило, що люди похилого віку рідше евакуюються зі своїх домівок і громад – тенденція, яка спостерігається в інших дослідженнях війни в Україні та інших конфліктів. Одинадцять відсотків усіх переселенців в Україні є людьми похилого віку, а загальна кількість переселенців сягає 18 відсотків. Таким чином, люди похилого віку частіше за інших можуть залишатися у важкодоступних місцях і в складних умовах.

Люди похилого віку, що були опитані для цього звіту, переважно залишаються в своїх власних домівках (84 відсотки), приблизно порівну в приватних будинках та квартирах. З них 59 відсотків повідомили про погані умови проживання: 12 відсотків заявили, що їхній будинок був пошкоджений або знищений, а 13 відсотків заявили, що потребують невідкладних ремонтних робіт. Багато з них також повідомляють про серйозні проблеми через відключення електроенергії, що може призвести до перебоїв з електрикою та водою.

«Немає більше звичайної рутини, я втратив життя, яке знав. Воно змінилося, психологічно... Не фізично та фінансово, але психологічно – це точно.»

Володимир, 64

Олександр, 73 роки, живе у прихистку після того, як втратив дім через війну.

Незважаючи на те, що відключення електроенергії в певній мірі впливає майже на кожного жителя України, люди похилого віку можуть бути більш вразливими в умовах низьких температур і можуть стикатися з більшими труднощами під час пошуку, купівлі та/або доставки води та інших необхідних речей у свої домівки.

Базові потреби залишаються незабезпеченими

Більшість опитаних людей похилого віку (56%) повідомляють, що їхні доходи не покривають їхні основні потреби, включаючи їжу, одяг, предмети гігієни, комунальні послуги, ліки та медичне обслуговування. Частка людей похилого віку, які повідомили, що скорочують харчування, щоб заощадити гроші, зросла з 23 відсотків у лютому 2022 року до 35 відсотків у грудні 2022 року. Хоча більшість опитаних людей похилого віку (54 відсотки) заявили, що легко отримують необхідні медикаменти та допоміжні засоби, серед тих, хто не має такої можливості, більшість (78 відсотків) заявили, що не можуть собі їх дозволити.ⁱⁱ Історично пенсії в Україні були низькими, і на них важко вижити. У 2022 році уряд підвищив ставки пенсій на 14 відсотків, але 27-відсоткова інфляція протягом року знизилася купівельну спроможність людей похилого віку.ⁱⁱⁱ

«...Ліки — це потреба номер один, тому що ми не можемо без них жити. Їжа та одяг в кінці списку. Ми беремо одяг, чи їжу. Можна їсти те, що є – картоплю, сметану, молоко – і цього достатньо. Але ліки, звичайно, є основною потребою ...»

Володимир, 64

Відсутність доступу до інформації та допомоги

Тридцять відсотків людей похилого віку повідомили, що їм потрібен доступ до інформації про наявну гуманітарну підтримку та допомогу, але вони не мають доступу до такої інформації. Інформація часто розповсюджується через месенджери на смартфонах та через мережу Інтернет. Однак люди похилого віку втричі рідше користуються мобільними телефонами та смартфонами, ніж усі інші верстви населення, і можуть мати менший доступ до Інтернету, особливо жінки похилого віку та ті, кому за 70 років. Майже половина опитаних людей похилого віку отримувала важливу інформацію від інших людей усно. Двадцять вісім відсотків сказали, що вони б хотіли, щоб інформацію про допомогу передавали через телебачення.

У нашому опитуванні 84 відсотки людей похилого віку заявили, що під час війни вони не отримували підтримки від громадських та міжнародних гуманітарних організацій. З тих, хто отримав, більше половини (55 відсотків) сказали, що зробити це дуже легко, хоча жінкам це було складніше, ніж

Джонатан Мур/HelpAge International

Любов, 85 років, живе сама в Запоріжжі та щодня займається волонтерством, допомагаючи родинам переселенців.

чоловікам. Найчастіше люди отримували грошову допомогу та продукти харчування.^{iv} Станом на грудень 2022 року люди похилого віку у середньому отримували менше матеріальної допомоги з різних джерел, включаючи уряд, неурядові організації та приватні підприємства чи фізичних осіб, порівняно із сумою, яку отримує загальна кількість населення. Люди похилого віку отримали загалом 2 063 грн (56 доларів США) порівняно з 5 294 грн (144 доларів США) для всього населення.^v

Державні службовці та представники НУО та ООН, опитані для цього звіту, продемонстрували обізнаність щодо особливого занепокоєння людей похилого віку та описали програми надання допомоги та підтримки людям похилого віку. Водночас вони підтвердили ключові висновки цього звіту: недостатньо допомоги, яка охоплює людей похилого віку.

Люди похилого віку підтримують свої громади

Люди похилого віку залишаються активними та залученими до активностей у своїх громадах, як описали люди, опитані для цього звіту.

Наприклад, одна жінка, 70 років, сказала, що вона активно займається волонтерством, щоб підтримувати інших різними способами, включаючи допомогу переселенцям з одягом а також надання ковдр і постільної білизни для місцевої лікарні. Вона сказала, що дуже хоче бути корисною громаді та Україні:

«Я відчуваю себе частиною спільноти, мені подобається волонтерство. Я почуваюся краще, бо працюю волонтером. І я намагаюся робити це ще більше. І надалі, навіть, коли закінчиться війна, буду займатися волонтерським рухом.»

Тетяна, 70

Інша жінка, 65 років, переселенка зі східної України, займається волонтерством та допомагає іншим переселенцям похилого віку, пропонуючи їм поради щодо доступної допомоги та послуг, а також надаючи емоційну підтримку:

«Мене та мого чоловіка надихнули волонтери, які допомагали нам, коли ми вперше переїхав нанове місце. Переживши той самий досвід, що й вони, оскільки ми приблизно такого ж віку, ми зрозуміли, що знаходимося в унікальному становищі, щоб проявляти таку ж доброту до інших.»

Наталія, 65

Шлях вперед

Підхід заснований на правах людини

Щоб забезпечити рівне ставлення та гідність людей похилого віку, принципи, які лежать в основі всіх прав людини, гуманітарні організації, включаючи український уряд, повинні розглянути конкретну підтримку та дії, які дозволять людям похилого віку повністю реалізувати свої права. Наприклад, щоб забезпечити право на охорону здоров'я, посадовці та інші мають забезпечити гідні форми підтримки для людей похилого віку та з труднощами в пересуванні, щоб вони могли залишити свої домівки, щоб дістатися до лікарні чи аптеки, або організувати доставку товарів і послуг додому. Для забезпечення права на достатній рівень життя людям похилого віку може знадобитися додаткова фінансова чи інша форма підтримки, а також більший доступ до існуючої фінансової допомоги порівняно з іншими. Тим не менш, ті, хто не користується мобільними телефонами чи Інтернетом, мають право на інформацію нарівні з іншими, тому, можливо, потрібно розповсюдити телефони або слід публікувати інформацію в доступних форматах і поширювати іншими засобами.

Ці типи реагування є необхідними засобами для забезпечення рівного гарантування основних прав людини та адекватного застосування гуманітарних принципів, які держави та організації зобов'язані забезпечити.

Посилення включення в системі гуманітарного реагування

Досвід людей похилого віку в Україні не зовсім унікальний. Дослідження HelpAge у країнах по всьому світу виявили, що люди похилого віку недостатньо залучені до гуманітарної допомоги та можуть бути під загрозою порушення прав людини, включаючи свободу від насильства, зневаги, жорстокого поводження, голоду тощо.^{vi} У зв'язку з тим, що урядита гуманітарні організації не враховують їхні

специфічні вимоги та не забезпечують доступність і рівне ставлення, люди похилого віку часто стикаються з бар'єрами в доступі до точної та своєчасної інформації, евакуації, гуманітарної допомоги та послуг.

Це перше дослідження такого роду під час війни в Україні: національно репрезентативне дослідження серед людей похилого віку з усієї країни, з розподілом даних за віком та статтю для кращого розуміння специфічних проблем та труднощів для різних вікових груп людей похилого віку. Це незвично для гуманітарної кризи, коли рідко збираються дані та інформація про конкретний досвід людей похилого віку. Висновки показують, що типовий збір даних, який або виключає людей похилого віку, або розглядає лише людей старше 60 років як єдину вікову категорію, ризикує втратити ключову інформацію, яка є важливою для формування політики та розробки програм. Те ж саме стосується, коли не вивчають специфічний досвід людей похилого віку з інвалідністю.

Джонатан Мур/HelpAge International

Михайло, 65 років, каже, що волонтерство дало йому мету і допомогло впоратися з психологічними наслідками війни.

Дмитро Максименко/HelpAge International

Лідія, 80 років, у своїй квартирі в Бучі.

Основні рекомендації

Ці рекомендації надають орієнтир для тих, хто працює в Україні, та для загального зміцнення гуманітарних систем.

- Уряд України, агентства ООН, міжнародні та національні неурядові організації повинні захищати права жінок та чоловіків похилого віку та активно враховувати їхні потреби у гуманітарному реагуванні на війну в Україні.
- Проекти гуманітарних організацій повинні надавати пріоритет підтримці людей похилого віку, зокрема жінок похилого віку та людей старше 70 років, через специфічні ризики, з якими вони стикаються, та бар'єри для доступу до основних товарів і послуг і гуманітарної допомоги, включаючи доступ до фінансової допомоги, інформації, їжі, ліків, охорони здоров'я, транспорту, послуг догляду та підтримки вдома, а також послуг психологічної підтримки.
- Відповідно до своїх зобов'язань з прав людини та відповідальності перед постраждалим населенням, гуманітарні організації повинні активно підтримувати залучення та участь людей похилого віку та включати їхні погляди в процес прийняття рішень, розробки програм та впровадження.
- Гуманітарні організації повинні регулярно збирати, аналізувати, звітувати та використовувати дані про людей похилого віку, розглядаючи їх за віковою категорією, статтю та інвалідністю.
- Гуманітарні організації повинні розробляти та впроваджувати політику, а також наймати та навчати персонал, який має навички та знання для впровадження тісних консультацій з людьми похилого віку підходів з урахуванням віку, статі та інвалідності.
- Інформацію про допомогу слід повідомляти за допомогою різних засобів і в різних доступних форматах.

Стефан Траппе/HelpAge International

Олена, 91 рік, разом із чотирма поколіннями сім'ї втекла до Львова; тепер вони живуть разом у шкільному класі.

Дізнатися більше:

www.helpage.org/ukraine

HelpAge International - це глобальна мережа організацій, яка просуває права всіх людей похилого віку на гідне, здорове та безпечне життя.

Опубліковано HelpAge International
PO Box 78840, Лондон SE1P 6QR, UK

Tel +44 (0)20 7278 7778

info@helpage.org

www.helpage.org

Зареєстрована благодійна організація № 288180.

Написано Ольгою Орловою та Інною Волосевич, Info Sapiens та незалежним консультантом, Джейн Бьюкенен. Додатковий вміст надали Веріті Мак-Гіверн та Гестер Кларк, HelpAge International.

Дизайн від TRUE www.true.design.co.uk

Фото на обкладинці: Деякі центри соціальної допомоги пропонують людям похилого віку місце, де вони можуть отримати та поділитися інформацією про доступну допомогу.

Богдан Розумний/HelpAge International

@HelpAge

HelpAge International

Авторське право © HelpAge International 2023. Ця робота ліцензована за ліцензією Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License, <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0>.

Будь-яку частину цієї публікації можна відтворити без дозволу для некомерційних та освітніх цілей. Будь ласка, чітко вказуйте HelpAge International як джерело та надсилайте нам копію або посилання.

Подяки. Особлива вдячність людям похилого віку в Україні, які приділили свій час, щоб взяти участь в інтерв'ю та фокус-групах.

Ми також висловлюємо щирі подяку українським урядовцям та співробітникам міжнародних і національних гуманітарних організацій, які взяли участь в інтерв'ю та надали свою цінну точку зору.

Врешті-решт, ми вдячні колегам з HelpAge International, які долучилися до цього звіту.

Примітки до текстів

i. Тринадцять відсотків усіх дорослих опитаних за допомогою телефонного опитування Info Sapiens у грудні 2022 року серед 1000 громадян України віком від 16 років, у тому числі 285 (29 відсотків) людей старше 60 років, за методологією CATI. Виїзна робота (fieldstudy - a research project carried out in the natural location or context of the subject of study, rather than in a laboratory or office) проходила 12-18 грудня 2022 року.

ii. Опитування Info Sapiens, лютий 2022 р., грудень 2022 р. Вибірка – 1000 громадян України віком від 16 років. Методологією опитування у лютому 2022 року було особисте інтерв'ю вдома у респондента, а методологією опитування у грудні 2022 року – CATI.

iii. Рівненська ОДА, Перерахунок пенсій з 1 грудня: кому та на скільки зростуть виплати, 2 грудня 2022, <https://www.rv.gov.ua/news/pererahunok-pensij-z-1-grudnya-komu-pidvishchat-viplati-i-naskilki>; Пенсійний фонд України, «Результати перерахунку пенсій», 19 жовтня 2022 року, <https://www.pfu.gov.ua/2154318-rezultaty-provedenyh-pererahunkiv-rozmiriv-pensij/?fbclid=IwAR3zk6n1AivDIEM6le9m8I8V6YjKvnZ6BeCac16CgKYmBHRs4szZkKPxOuM>

iv. Телефонне опитування Info Sapiens, грудень 2022 року, серед 1000 громадян України віком від 16 років, у тому числі 285 (29%) осіб старше 60 років, за методологією CATI. Виїзна робота проходила 12-18 грудня 2022 року.

v. Той самий ресурс.

vi. HelpAge International & Age International, якщо не зараз, то коли? Виконання обіцянок людям похилого віку, які постраждали від гуманітарної кризи, 2020, <https://www.helpage.org/what-we-do/if-not-now-when/>